
GENEL ÖĞRETMEN BOYKOTU'NUN IŞIĞINDA BİR KESK GREVİ VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

GİRİŞ

Türkiye eğitim emekçilerinin örgütlü yaşamı, Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenlerin 1949'da Ege Bölgesi Köy Öğretmenler Derneği'ni kurmaları ve ardı ardına öteki bölgelerde de örgütlenmeleriyle; giderek 1960'lı yılların başlarında Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu (TÖDMF) yönetimine geçmeleriyle dinamik bir sürece girmiştir. 8 Temmuz 1965'te Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS)'nin kuruluşuyla da derneksel savaşım sürecinden sendikal savaşım sürecine açılmıştır.

TÖS, öteki eylem ve etkinliklerinin yanı sıra 15-18 Aralık 1969'da Türkiye İlkokul Öğretmenleri Sendikası (İLKSEN)yla birlikte Genel Öğretmen Boykotu olarak bilinen ve yurt çapında 4 gün süren grev eyleminde bulunmuştur. 12 Mart 1971 askersel darbesinden sonra Anayasa değişikliğiyle kamu emekçilerinin sendika hakkına son verildiğinde tüm öteki kamu emekçileri sendikalarıyla birlikte TÖS ve İLKSEN de kapatılmış, TÖS yöneticileri hapsedilmişlerdir. TÖS'ü izleyen Türkiye Öğretmenleri Birleşme ve Dayanışma Derneği (TÖB-DER) ise, Parlamento'yu, siyasal, toplumsal kuruluşları bütünüyle kapatan 12 Eylül 1980 darbesiyle kapatılmış, onun da yöneticileri hapsolünmüşler, yıllarca askeri mahkemelerde yargılanmışlardır. Bununla da yetinilmemiş, 7 Ekim 1983'te yürürlüğe sokulan Dernekler Yasası'nın ilgili mad-

delerine (Md. 4/1, 16/2) eklemeler yapılarak eğitim emekçilerinin değil sendika, dernek kurmaları ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'nin izni olmadıkça kurulu derneklere üye olmaları bile yasaklanmıştır.

Ama onlar yıllar sonra abece'yle yola çıkarak, 16 Şubat 1988'de Eğitimciler Derneği (EĞİT-DER)'ne yükselerek yeniden örgütsel savaşım sürecine girmenin bir yolunu bulmuşlar, "sendikaya geçiş örgütü" olarak kurdukları EĞİT-DER'le birlikte salt kendileri için değil, tarihsel öncülük işlevini de yerine getirmek üzere, kamunun öteki işkollarında "memur" statüsüyle çalışanlar için de sendikal haklar savaşımına durmuşlardır.

EĞİT-DER'in sendikal haklar savaşımı yaklaşık 2 yıl içinde sendika girişim aşamasına yükselmiştir. 28 Mayıs 1990'da EĞİTİM-İŞ, 13 Kasım 1990'da da EĞİT-SEN kurulmuş ve onları kamunun öteki işkollarında ardi ardına kurulan kamu emekçileri sendikaları izlemiştir.

Eğitim emekçileri daha sonra bir yanlıştan dönerek 23 Ocak 1995'te EĞİTİM-İŞ'le EĞİT-SEN'i bütünleyen EĞİTİM SEN'i kurmuşlar, kimi öteki kamu emekçilerine de kendi işkollarında, bu kez ikiyi bir etmenin yolunu açmışlardır.

Ondan önceki ve gerekse sonraki savaşımları boyunca kamu emekçileri sendikaları bir dizi eylemi önce tek tek gerçekleştirmişler, daha sonra Kamu Çalışanları Sendikaları Platformu (1991- KÇSP)nu ve Sendikalararası Eşgüdüm Komitesi'ni kurarak (1993) güçlerini birleştirmeye ya da konfederasyonlaşmaya yönelmişlerdir. Bu süreç 8 Aralık 1995'te Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK)'nin kurulmasıyla tamamlanmıştır.

Kamu emekçileri sendikaları KESK öncesi ve sonrasında yürüyüş, miting, basın açıklaması, iş yavaşlatma, iş bırakımı (grev) biçimlerinde, özellikle toplu sözleşme ve grev hakkı istemlerinde yoğunlaşan pek çok görkemli eyleme imza atmışlar ve bu eylemleriyle demokrasi konusunda Türkiye'nin yüzünü ağartmaya çalışan sivil toplum kuruluşlarının önde gelenlerinden olmayı başarmışlardır.

Örneğin kamu emekçilerinin örgütlü savaşımalarında oldum olası başı çeken eğitim emekçilerini 1990'lı yılların ikinci yarısından bu yana simgeleyen EĞİTİM SEN'in Ankara Valiliği'nce kapatılmak istenmesiyle başlayan yargılama sürecinin 9-13 Mart 1996 bölümünde, başta Ankara olmak üzere yurdun tüm il ve ilçelerinde yürütülen ve EĞİTİM SEN'i kapatma davasından devleti caydıran görkemli direnişi, başlıbaşına incelenmeye değer bir eylemdir. 1995 Yılı Bütçesi'nin TBMM'inde görüşülmesi sürecinde EĞİT-SEN'le EĞİTİM-İŞ'in de birlikte içinde yer aldıkları KÇSP-EŞGÜDÜM yönetimindeki anlamlı 20 Aralık 1994 grevi de yine öyledir. Kamu emekçilerine toplu sözleşme ve grev hakkı tanınmasını engelleyen Anayasa değişikliğinin geri alınması amacıyla 31 sendika başkanının Ankara'daki 2 günlük grevini yurdun dört bir yanından Ankara'ya gelerek 17-18 Haziran 1995 günlerinde taçlandıran 100 bin dolayındaki kamu emekçisinin bunu izleyen 20-21 Haziran 1995 günlerinde yurt çapında gerçekleştirdikleri grev eylemi, ülke çapında bütün işkollarında gerçekleştirilen 18 Nisan 1996 grevi, yine grev olarak ya da öteki biçimlerde gerçekleştirilen nice eylemden kimileridir.

Amacım, Genel Öğretmen Boykotu'yla KESK'in benzer eylemlerinden birini karşılaştırarak ve buradan kimi sonuçlar çıkartarak, sivil toplumla devletin (doğaldır ki hükümetin de) organik bütünlüğünün her iki eylemde ayırdedilebilen belli başlı özelliklerini de ele alarak, kamu emekçilerinin sendikal savaşımlarına ışık tutabilecek kimi ipuçlarına ulaşabilmektir.

TÖS ve İLKSEN'in günümüzdeki eşi kuşkusuz EĞİTİM SEN'dir. Buna karşın boykotçu sendikaları EĞİTİM SEN'le değil de üstelik konfederasyon da olduğu halde KESK'le karşılaştırmayı düşündüm. Bunun nedeni, EĞİTİM SEN'in kendi başına herhangi bir grev eyleminin olmaması bir yana, EĞİTİM SEN de içinde olmak üzere KESK'e bağlı tüm

sendikalara, hem KESK dışında kendi işkollarındaki olası eylemlerinde ve hem de KESK yönetimindeki eylemleri için yararlanabilecekleri bir sonuç sunulabileceği umudumdur.

Bir sendikal kaynakta grevin birçok tanımı verilmektedir. Bunlardan biri şöyledir: Grev, “işverenin, işçi isteklerini kabul etmesini sağlamak amacıyla işçiler tarafından işin topluca ve birlikte hareket edilerek bırakılmasıdır.” Prof. F. Sellier.¹

Bu tanımla örtüşen Genel Öğretmen Boykotu'nda, grevin öğelerinden belki birkaçı dışında hepsi vardır. TÖS'ün ve İLKSEN'in bu eylemine buna karşın grev değil de boykot denilmesi, herhalde yasallık kaygılarından ileri gelmiş olmalıdır.

Öyleyse Genel Öğretmen Boykotu'nun, KESK'in grev eylemlerinden biriyle karşılaştırılması gerekli olduğu gibi olanaklıdır da. Ancak bu çalışmada, TÖS ve İLKSEN'in 30 yıl önceki bu görkemli eylemi, alışılmışı uyularak yine de “Genel Öğretmen Boykotu” diye anılmaktadır.

KESK'in burada Genel Öğretmen Boykotu'nun ışığında ele alacağımız eylemi 4-6 Mart ile 11-12 Mart 1998 günlerindeki (ilki 3, ikincisi 2 günlük) toplam 5 gün süren grevidir.

Herhangi bir grevin incelenmesi ve bütün yönleriyle canlandırılması yetkin bir yöntem ve bu yöntemin gerektirdiği bilgi ve belgeler ister. Ne yazık ki gerekli bilgi ve belgelerin hem çok sınırlı ve hem de dağınık olması nedeniyle bu çalışma yeterince tam ve sağlıklı olamayabilir. Çalışmanın genişlik bakımından sınırlayan yönü de, olası böyle bir durumun nedenlerinden olabilir.

¹ Dr. M. Şehmus Güzel, *Grev. Bilimsel Yayıncılık, Ankara-Mayıs 1980*

Giriş izleyen I. Bölüm'de TÖS, İLKSEN ve KESK önceden bilinmesi gerekli yönleriyle tanıtılmakta, II. Bölüm'de eylemlerin örgütlenmesi ve yönetilmesinde yaşananlar özetlenmektedir. III. Bölüm'de KESK ile bağlı sendikalara kimi önerilerde bulunulduktan sonra IV. Bölümde de sivil toplumun devletle ilişkisi irdelenmekte ve bu irdemeyle kamu emekçilerinin işçi sınıfının bir bileşeni oldukları sonucuna varılarak KESK'in savaşımının temelde sınıf savaşımı niteliğinde olması gereği vurgulanmaktadır.

I. BÖLÜM TANITIM

• TÖS ve İLKSEN

TÖS; öğretmeni, eğitmeni, öğretim üyesi, büro “memur”u ve “hizmetli”siyle tüm eğitim emekçilerini örgütleyordu. İLKSEN ise kademe sendikacılığı savıyla salt ilkokul öğretmenlerini örgütleme çabasıydı. Eğitim işkolunda ufak tefek onlarca sendika daha vardı. Ama eğitim emekçilerinin sendikal devinimi başta TÖS olmak üzere bu iki sendika eksenindeydi. 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Yasası'na göre eğitim işkolu dışındaki öteki işkollarında ise yine bölük pörçük yüzlerce sendika kurulmuştu ve bunlardan az çok etkin olanların üye sayıları, %36,5'inde 100'den az, yüzde 38,6'sında 500'den azdı.³

1969 boykotunda TÖS'ün üye sayısı 75-80 bin, İLKSEN'in üye sayısı ise 15-20 bin dolayındaydı. O tarihte her dereceli okullarda toplam öğrenci sayısı 6,5 milyonu. Öğretmen sayısı ise 156 bindi. Bunlardan 120 bini boykota katılmıştı.²

³ Halim Akgöl, Türkiye Öğretmenler Sendikası 1965-1971, Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi 1981

² TÖS gazetesi, 1 Şubat 1970. Buradaki sayılardan özellikle TÖS ve İLKSEN'le ilgili olanların

19 tane kamu emekçileri sendikaları konfederasyonu vardı.³ Ancak bunların hiçbiri kamu emekçilerini yeterince temsil edebilecek durumda olamadı. Rahatlıkla söylenebilir ki 624 kapsamına göre kamudaki sendikal devrimin ekseninde TÖS vardı.

TÖS ve İLKSEN 1965 yılında kurulmuşlar, yaklaşık 6 yıl yaşadıkları sonra kapatılmışlardı. Onları da bağlayan 8 Haziran 1965 günlü 624 Sayılı Devlet Personeli Sendikaları Yasası birçok maddesiyle sendika özgürlüğünü hiçe sayan bir yasaydı. Birçok yasağın yanında bu sendikalarla toplu sözleşme ve grev de yapılamazdı. Bu durumda Genel Öğretmen Boykotu'nun hiçbir yasal dayanağı yoktu ve olamazdı.

- KESK

KESK'e gelince; Anayasa'da değilse bile 657 Sayılı Devlet Memurları Yasasında (Md. 27) açıkça grev yasağı vardır. Ayrıca Türk Ceza Yasası'nın da kamu emekçilerine grev hakkını kullanma olanağı vermediği savlanabilmektedir.

Ancak KESK'in bu ulusal yasaları geçersiz kılacak bir dayanağı vardır. O da 25 Şubat 1993'te yürürlüğe giren ve ülkemizi de bağlayan Sendika Özgürlüğü ve Örgütlenme Hakkının Korunması Sözleşmesi (ILO 87)'dir. Anayasa'nın 90. maddesine göre bu sözleşmenin de

gerçekte öyle olup olmadıkları kuşkuludur. Çünkü örneğin üye sayıları, belirli bir eyleme, etkinliğe katılanların sayısı konularında değişik kaynaklarda farklı rakamlara rastlanabilmektedir. Sözgelimi İLKSEN'in üye sayısı 10 Temmuz 1971'de Kocaeli'nde yapılan Genel Kurulu'na sunulan Çalışma Raporu'nda 49.700 olarak bildirilirken çoğu kez 15-20 bin olarak bildirilebilmektedir.

Üye ödentilerinin bugün olduğu gibi kaynaktan kesinti yoluyla değil de devşirme yöntemiyle alındığı dönemler için böylesi tutarsızlıklara rastlanması bir ölçüde anlaşılır bir şeydir.

³ Halim Akgöl, Türkiye Öğretmenler Sendikası 1965-1971, Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi 1981

Anayasa'ya aykırılığı savlanamaz. Ayrıca bu sözleşme de "iç hukukta ulusal yasalara üstün tutularak uygulanması gereken" belgelerden biridir ve hem de 3., 8/2 ve 10. maddeleriyle grev hakkını da kapsadığı ILO denetim organlarınca açıkça "tescil" olunmuş bir belgedir.⁴

23 Temmuz 1995'deki değişiklikten sonra (yürürlük 26 Temmuz 1995'te) Anayasa'nın 53. maddesine dayanılarak da KESK'e ve tümüyle kamu emekçilerine grev yasağı varsayılmaz. Çünkü değişik 53. madde kamu emekçilerine ve sendikalarına grev yasağı içermiyor, onların işçi sendikalarına grev hakkı içeren 54. madde kapsamında olmadıklarını belirtmekle yetiniyor. Eğer kamu emekçilerine ve onların sendikalarına grev yasağı düşünülmüş olsaydı bu yasak 53. maddede açık seçik yer alırdı. Nitekim Yasama Meclisi 1965'te 624 Sayılı yasa ile memurların grev hakkını açıkça yasaklamıştı.*

Kaldı ki Anayasa'nın değişik 53. maddesinin, onaylanmış uluslararası sözleşmelere ayrıcalık sağlayan 90. madde ile çeliştiği ve işletilemeyeceği savunularak da ILO 87'ye göre kamu emekçileri ve sendikalarının grev hakkını (ve hem de ILO 98'e göre toplu sözleşme hakkını) kullanabilecekleri savlanabilir.

Görüldüğü gibi grev eylemleri konusunda TÖS ve İLKSEN'e oranla KESK'in daha bir özgür olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Yukarıda da değinildiği gibi TÖS ve İLKSEN tek bir işkolunda (eğitim işkolu) kurulu sendikalar iken KESK çeşitli işkollarında kurulu 19 sendikadan oluşan sendikalar konfederasyonudur ve 1 milyon 700 bin kamu emekçisinden toplam 400 bin kadarı KESK'e bağlı sendikaların

⁴ Prof. Dr. Mesut Gülmez, *Belgelerle Yönetim, Yargı ve Memur Sendikaları 1990-1993. Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları Ankara 1993*

* Bu görüş CHP Grup Başkan Vekili Mehmet Kerimoğlu tarafından da CHP adına sunulmuştur. Cumhuriyet, 3 Ağustos 1995

üyesidir.*

Genel Öğretmen Boykotu salt eğitim işkolunda ve bütün yurttta her dereceden eğitim kurumlarında çalışan eğitim emekçilerini kapsamıştır.

KESK grevi de yurt çapında yapılmış, 19 bağlı sendikanın bulunduğu bütün işkollarında çalışan bu sendikalara üye kamu emekçilerini kapsamıştır.

II. BÖLÜM

EYLEMLERİN ÖRGÜTLENMESİ VE YÖNETİLMESİNDE YAŞANANLAR

Genel Öğretmen Boykotu, 1969 Aralık ayı başlarında başta Erzurum olmak üzere yurdun çeşitli il ve ilçelerinde patlak veren boykotlarla başlamış, TÖS ve İLKSEN genel merkezleri ancak bundan sonra bu perakende boykotları disipline etmek üzere, 11 Aralık 1969'da ortaklaşa Boykot Merkez Komitesi (BMK) ni oluşturmuşlar, Genel Öğretmen Boykotu'nu bu komitenin yönetiminde gerçekleştirmişlerdir. Açıktır ki bu durum TÖS ve İLKSEN'in, eylem öncesinde gerekli hazırlıklara zaman bulamadan boykot sürecine girdikleri anlamına gelmektedir.

Ama yine de TÖS ve İLKSEN, tüm üyeleriyle birlikte, "milliyetçi" öğretmen örgütleri üyelerine değin uzanan örgütlü örgütsüz eğitim emekçilerinin tamamına yakın bölümünü boykot sürecine katmayı başarmış,** onları simgeleyen Boykot Merkez Komitesi (BMK), boykot günlerinde

* KESK Mali Sekreteri Cengiz Uzuner 4 Mart 1998 günlü gazetelerde çıkan demecinde "520 bin üyemizle tüm iller eylem planımız içinde" demiştir. (Radikal, Milliyet, Cumhuriyet).

** Katılım oranı 1 Ocak 1970 günlü TÖS Gazetesi'nde bütün Türkiye'de yüzde 80-100 arasında gösterilmiştir.

ve onu izleyen günlerde, herkesin gözünün içine baktığı bir odak noktası olabilmıştır.

BMK her gün (gerektiğinde günde birkaç kez) basın toplantıları yaparak, bildiri, bülten vb. yayımlayarak boykotun gidişatı hakkında kamuoyuna sürekli bilgi vermiş, boykot bitiminde de basın yoluyla bir ön değerlendirme raporu sunmuştur.⁵

KESK ise grevsiz, toplu sözleşmesiz Kamu Görevlileri Sendikaları Yasa Tasarısı'nın 6 Ocak 1998'de Bakanlar Kurulu'nca imzalanması ve 15 Ocak 1998'de TBMM'ne gönderilmesinden⁶ 4 Mart'ta başlayan greve değin yaklaşık 2 ay karşı eylem sürecini yaşamış, bu süreçte yurdun dört bir yanından gelen on binlerce kamu emekçisinin katılımıyla gerçekleştirilen 24 Ocak 1998 günlü Ankara-Kızılay mitingi de içinde olmak üzere "acil eylem fonu", faks, telgraf, mektup, siyah çelenk ve benzeri etkinliklerde bulunmuştur.

Bu durumda KESK'in konumuz olan greve apansız ve örgütlenmesine yeterli zaman bulamadan girdiği söylenemez.

Günümüzdekilere oranla çok geri ve çok yetersiz iletişim araçları ve olanaklarıyla bile Genel Öğretmen Boykotu'ndaki düzenlilik ve uyumluluk, hem eylemin yeterince örgütlendiği ve hem de demokratik süreçlerin eylem içinde de işletilebildiği izlenimini vermektedir.

KESK grevinde bu bakımdan duyumsanan kimi yetersizliklerin; bağlı sendikalarla KESK arasındaki örgütlenmenin yeterli düzeye ulaşamadığı bu aşamada eylem yönetmenin daha zor olması, grev sürecinin kesintilerle sürüp giden Meclis görüşmelerine ilişkilendirilmesi (endekslenmesi) ve bu yüzden süresinin önceden kestirilememesi, grev gün-

⁵ BMK adına F. Baykurt ve K. Keleş imzasıyla yayımlanan 19.12.1969 günlü "Basın ve Yayın Organlarına" başlıklı bildiri.

⁶ Radikal, 7, 16 Ocak 1998.

lerinde genellikle işyerlerinde bulunulacakken, Tasarı'nın TBMM'nde oldu bittiye getirilmesini önlemek amacıyla başta Ankara-Kızılay olmak üzere büyük kentlerin alanlarındaki yürüyüş ve mitinglere öncelik ve önem verilmesi gibi belki bir ölçüde kabul edilebilir nedenlerinin olduğu düşünülebilir.

Ama öte yandan, hele eğer üretimden gelen gücün kullanılması gibi sendikal devinimlerin en önemlisi söz konusuysa, eylemin bu niteliğini gölgeleyecek miting, yürüyüş ve benzeri eylem biçimlerinin ön plana çıkarılmamasının, eylemin asıl grev ekseninde gerçekleştirilmesinin ve GREV olarak zihinlerde yer etmesinin yaşımsal önemi de unutulmamalıdır.

Greve katılım sayılarının bağlı sendikalara ve katılım biçimlerine göre dökümlendiği bilgi ve belgelere ulaşamamıştır. Salt bunun için değil, başka her konuda KESK'in gereksinimi olan bir belgeliğin (arşivin) henüz ya da hâlâ oluşturulmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle, ancak büyük kentlerdeki eylemlerden bir kısmına yer verilebilen kimi gazete haberlerine dayanılmak zorunda kalınmaktadır. Üstelik bu haberlerin ne denli sağlıklı oldukları da kuşkuludur. Örneğin konumuz olan KESK grevinde Ankara, İstanbul, İzmir, Adana gibi büyük kentlerin alanlarında toplanan eylemci sayılarının 5 bin ile 10 bin kişi arasında değiştiği haberleri çıkmıştır gazetelerde. Bu haberlerin yeterli ve sağlıklı olduğu söylenebilir mi?

Grevin ikinci gününde (5 Mart) KESK Genel Başkanı ile Genel Sekreteri'nin, CHP, DYP ve FP'nden destek istenip istenmemesi, 6 Mart grevinin yapılıp yapılmaması ve grevlerin Tasarı'nın Meclis gündeminde kalacağı zamana yayılıp yayılmaması konularında Ankara Kızılay alanında tartışmaya girmeleri sonucu çok üzücü bir durumun yaşanması, grevin iyi örgütlenemediğinin, sağlıklı ve düzenli bir yönetimle yürütülemediğinin en çarpıcı göstergesi olmuştur.

Ne acıdır ki bu olay gazete haberleri arasında “KESK bölündü” başlığıyla yer almıştır.⁷

Genel Öğretmen Boykotu'nun günleri ve süresi boykot başlamazdan 4 gün önce kesinleşmiş ve duyurulmuştur. Aynı duyuruda boykotun okullara gidilmeyerek yapılacağı da bildirilmiştir.

KESK'te ise salt başlangıç günü duyurulmuş, izleyen grev günleri eylem sürecinde ara ara açıklanmıştır. Hizmet üretiminin hangi işkollarında hangi biçimlerde durdurulacağına ilişkin yeterli bir açıklamaya rastlanmaması da ilgi çekicidir.

Başbakan ve ilgili bakanların eylemlerle ilgili kimi tutum ve davranışları ve eylemci kuruluşlar yöneticilerinin bunlara tepkileri şöyledir:.

Genel Öğretmen Boykotu'nda: Boykottan bir gün önce Başbakan Demirel “*Hak aramanın yolu kanunsuzluğa müracaat değildir*” demiş ve eklemiştir: “*Öğretmen boykotu, (.....) bir takım çevreleri ve bu arada iki sendikanın masum öğretmen camiasını senelerden beri politikaya ve anarşiye sürükleme gayretlerinden başka bir tezahür değildir.*”⁸

Boykot'un bitiminden neredeyse bir ay sonra da “*Boykot, kanunsuz grevin ta kendisidir*” demiştir.³

Boykot Merkez Komitesi (BMK)'nin daha sonraki bir açıklamasında anarşiyi asıl Hükümet'in körüklediği, yine Hükümet'in demokratik ölçülerin dışına çıktığı savlanmıştır.⁹

⁷ Radikal, 6 Mart 1998.

⁸ Milliyet, 15 Aralık 1969.

³ Halim Akgöl, Türkiye Öğretmenler Sendikası 1965-1971, Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi 1981

⁹ Cumhuriyet, 19 Aralık 1969.

Adalet Partisi (AP) Genel Başkanı Başbakan Demirel'in 14 Aralık'taki o demecinin ardından ve Boykot'un ilk gününde Hükümet öğretmen boykotuyla ilgili haberlerin TRT'de yayını yasaklamıştır.¹⁰ Üstelik Milli Eğitim Bakanı Prof. Dr. Orhan Oğuz boykot karşıtı radyo konuşmasını bu yasağa karşı yapmıştır. TÖS ve İLKSEN, yasağın kaldırılması istemiyle Danıştay'a dava açmışlardır.¹¹ Yayın yasağı Boykot'un 2. günü kaldırılmıştır.

Boykot'tan iki gün önce "Sokaklara dökülerek Hükümet'i korkutmak olmaz. Totaliter devletlerde bunları yapanları asarlar" diyen İçişleri Bakanı Haldun Menteseoğlu, sözlerine şunları eklemiştir: "Öyle zannediyorum ki şu anda öğretmenlerimiz eğitim idealinden yoksundurlar. Boykota giderlerse sert tedbirler alacağız."¹² Aynı gün Milli Eğitim Bakanı Prof. Dr. Orhan Oğuz, "mevcut mevzuatın" "memurların toplu hareketlerine ağır cezalar" öngördüğünü anımsatmış, bu nedenle yasaların sınırlarını aşmamaları "tavsiye"sinde bulunarak, öğretmenler için yaptıkları çalışmaları açıklamak ve onların isteklerini dinlemek amacıyla "Boykota gidilmediği takdirde bütün öğretmen sendika ve kuruluşlarının yöneticilerini Bakanlığa" çağırmıştır.¹² Yine aynı gün Bakan'ın bu sözlü çağrısını "geçersiz" sayan Boykot Merkez Komitesi (BMK) yayımladığı bildiriye "Bakan'ın; bazı valiler, il, ilçe milli eğitim müdürlerinin baskılarından korkmuyoruz ve 4 gün idareyi dinlemiyoruz" denilmiştir.¹²

BMK'nin daha sonraki bir açıklamasında "Bu eylem öğretmen-bakan arası bir eylem değil, en azından öğretmen-Hükümet arası bir eylemdir" denilmiştir.¹³

¹⁰ Cumhuriyet, 16 Aralık 1969.

¹¹ TÖS Gazetesi, 1 Ocak 1969

¹² Milliyet, 14 Aralık 1969.

¹³ BMK'nın 17 Aralık 1969 gün ve 1 no'lu Bülteni.

Boykot'tan bir gün önce “... Bir daha söylüyoruz, en büyük kanun haktır. İnsanları aç bırakarak baskı altına almak kanun değildir. Hareketimiz Anayasa çerçevesi içinde demokratik bir harektir.” diyen TÖS, İLKSEN yöneticileri; “protokol imzalanıp radyoda yayımlanmadıkça boykotun önlenemeyeceğini, boykot dikkate alınmazsa boykot ötesi eylemlere geçileceğini” duyurmuşlardır.¹⁴

TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt ve İLKSEN Genel Başkanı Kenan Keleş “suç işlemeye teşvik ve tahrik” suçlamasıyla boykotun ilk gününde Ankara C. Savcılığı'na ifadeye çağrılmışlar, ayrıca Kenan Keleş'in okul müdürlüğüne son verilmiştir.

Yine boykotun ilk gününde BMK'nin Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a çektiği telgrafta “..... Hükümet'i tehditlerinden ve tahriklerinden sıyrılmaya ve Anayasa sınırları içine çekilmeye davetinizi saygılarımızla dileriz” denilmiştir.¹⁰

Boykot'un 1. günü TBMM Genel Kurulu'nda “Asıl mesele öğretmen hakları değildir, düzen değişikliği ve bu arzunun biçare bir tezahürüdür” diyen Milli Eğitim Bakanı Prof. Dr. Oğuz'u¹⁰ BMK adına ertesi gün yanıtlayan Fakir Baykurt, “Elbette bizim ideolojimiz vardır. Bu da tam bağımsız demokratik ve devrimci devlet düzenidir. Bunun kökü de Atatürk'e dayanmaktadır. Bu fikre bağlıyız. Atatürkçü ve Türk devletinin öğretmeniyiz” demiştir.¹⁵

2. günde TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt'a ve 2. Başkanı Dursun Akçam'a işten el çektirilmiştir. Aynı gün İçişleri Bakanlığı'ndan valiliklere

¹⁴ Cumhuriyet, 15 Aralık 1969.

¹⁰ Cumhuriyet, 16 Aralık 1969.

¹⁵ Milliyet, 17 Aralık 1969.

gönderilen şifre ile TÖS, İLKSEN yöneticileri hakkında soruşturma açılması istenmiştir.

Bakan Oğuz boykotçu öğretmenlerin yerine öğretmen okulu son sınıf öğrencileri ile emekli öğretmenleri ve “bulunabilecek ehil kimseleri” görevlendireceklerini söylemiştir.¹⁶

Aynı gün BMK'nin gazetelerde çıkan bir bildirisinde eylemin Anayasaya ve hukuka uygunluğu, Anayasa'nın 47. maddesinin işçilere grev hakkı tanıdığı, “işçi” terimi kapsamına salt “kol” değil, “fikir” işçilerinin de girdiği, öğretmenlerin “işçi niteliğine haiz kamu hizmeti görevlileri olduğu, öğretmenleri grev hakkını kullanamaz durumda tutmak istemenin dinamik değil statik özgürlük anlayışı olduğu” savlanmıştır.¹⁶

İçişleri Bakanlığında sonra Adalet Bakanlığı da Cumhuriyet Savcılarına gönderdiği genelge ile boykotçu öğretmenler hakkında soruşturma açılmasını istemiştir.⁹

KESK Grevi'nde: Cumhurbaşkanı Demirel, yasalara aykırı olmamak koşuluyla eylemlere karşı çıkılmayacağını, ama bir zamanlar “yollar yürümekle aşınmaz” dediği halde hak ararken ülke yaşamının felce uğratılmasını doğru bulmadığını, eylemcilere göz yaşartıcı bomba kullanılmasını ne kendisinin ne de Ankara valisinin onayladığını, devletin güvenlik güçlerinin yine de “görevlerini yapmaya çalıştıklarını” söylemiştir. Türban olayında gösterilen ılımlı tavrın neden Kızılay'da gösterilmediği sorusuna da “onlar çok teferruat” demiştir.¹⁷

¹⁶ Cumhuriyet, Milliyet 17 Aralık 1969.

⁹ Cumhuriyet, 19 Aralık 1969.

¹⁷ Cumhuriyet 6 Mart 1998 (Basında KESK) düzenleyen İrfan Kaygısız, KESK Uzmanı. Çağdaş Matbaacılık 1998.

Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit DSP olarak 2,5 yıl önce “memurlar”¹⁸ a grev ve toplu sözleşme hakkının verilmesine çalıştıklarını anımsatmış “eğer seslerini o zaman yükseltselerdi belki bir değişiklik sağlanabilirdi” demiş, Meclis'teki Tasarı'yı savunmuştur.¹⁸

Tasarı'nın Meclis'ten geri çekilmesi ya da görüşülmesine “memurların değil”, Meclis'in karar vereceğini, eylemin izin alınmadan yapıldığını söyleyen İçişleri Bakanı Murat Başesgioğlu, “Emniyet ancak belli bir noktaya kadar hoşgörülü davranır, sonunda kanunların gereğini yapar” demiş,¹⁸ izleyen günde de “güvenlik güçlerinin gün boyu hoşgörüle yaklaştığını, ancak eylemin meydanın ortasında yapılmasında ısrar edilerek adeta müdahaleye zorlandıkları”¹⁹ nı söylemiştir.¹⁹

KESK Genel Başkanı Siyami Erdem, 4 Mart 1998 günlü Ankara-Kızılay mitinginde şöyle demiştir: “Bu sahte yasa tasarısı bize bir dayatmadır. Bu dayatmayı ve saldırıyı kararlılıkla karşılayacağız. Siyasi partiler, sahte timsah gözyaşları dökerek grev ve toplu sözleşmeye Anayasa'nın engel olduğunu belirtiyorlar. Yasak Anayasa'da değil, siyasilerin kafasındadır.”²⁰

Yine KESK Genel Başkanı, bu ideolojik sendikacılıksa “biz ideolojik sendikacılık yapmayı sürdüreceğiz” demiştir.²¹

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı DSP'li Nami Çağan eylemlerin siyasal olduğunu, Tasarı'nın kesinlikle geri çekilmeyeceğini vurgulamıştır.²² Çağan daha sonra grup başkan vekillerine ve mil-

¹⁸ Yeni mesaj, 5 Mart 1998 (Basında KESK).

¹⁹ Sabah, 6 Mart 1998 (Basında KESK).

²⁰ Güneş, 5 Mart 1998 (Basında KESK).

²¹ Zaman, 5 Mart 1998 (Basında KESK).

²² Hürriyet, 6 Mart 1998 (Basında KESK).

letvekillerine gönderdiği bilgilendirme notunda grev ve toplu sözleşme hakkının Anayasa açısından olanaksızlığını savlamıştır.²³

Eylemin zamanlamasının yanlış olduğunu söyleyen Anap Genel Başkanı ve Başbakan Mesut Yılmaz şöyle demiştir: “Bir yasa Parlamentoda görüşülürken gösteri yapmak, Parlamento’yu zorlamaktır. Yapılan eylemler toplumsal düzeni bozan bir niteliğe dönüşürse ters tepebilir. Yasanın çıkmasında zorluk çıkabilir.”^{24, 17}

Hükümet ortaklarından DTP'nin Genel Başkanı Hüsamettin Cindoruk, “toplantı ve gösteri hakkına saygılıyız. Ancak son günlerde yapılan gösteriler yasa ve Anayasanın dışına çıkmıştır.”¹⁹

Tasarı'nın yasalaşmasından sonra Hükümetin “bazı kamu çalışanlarına grev hakkı verilmesi” için masaya oturabileceği yolundaki haberi yanıtlayan Başbakan Mesut Yılmaz'ın, ne parti ve ne de Hükümet olarak kamu çalışanlarının “grev” hakkını savduklarını söylediği bildirilmiştir.²⁵

Başbakan Yardımcısı Ecevit ise KAMU-SEN'in tutumunun çok daha gerçekçi olduğunu, sağlıklı bir çözümün; trafik tıkanmış, kurallar çiğnenmişken ve Meclis baskı altındayken değil, Tasarı Meclis'ten çıktıktan sonra bulunabileceğini söylemiştir.²⁵

²³ Zaman, 11 Mart 1998 (Basında KESK).

¹⁷ Cumhuriyet 6 Mart 1998 (Basında KESK) düzenleyen İrfan Kaygısız, KESK Uzmanı. Çağdaş Matbaacılık 1998.

²⁴ Türkiye, 6 Mart 1998 (Basında KESK).

¹⁹ Sabah, 6 Mart 1998 (Basında KESK).

²⁵ Cumhuriyet, 13 Mart 1998 (Basında KESK).

Gazeteler Hükümet'in Tasarı'yı askıya alma eğilimine girdiğini haber vermişlerdir.²⁶ Ama yine de KESK Genel Başkanı Erdem 28 Mart 1998 günlü basın açıklamasında 1 Nisan 1998'de yeniden greve çıkılacağı haberini duyurmuştur. Ancak 30 Mart 1998 günü Hükümet'in Yasa Tasarı'sının görüşülmesini askıya alması üzerine KESK de aynı gün 1 Nisan grevini askıya aldıklarını açıklamıştır.

Bu bölümü bitirirken belirtmeliyim ki, hükümetlerin burada özetlenen tutum ve davranışlarının il ve ilçeler düzeyindeki doğal ve dramatik sonuçlarını ya da yansımalarını ne yazık ki sunamadım. Yine daha da uzamasın diye; eylemlerin Parlamentodaki, basındaki yansımalarını, genel ve özel kazanımlarını sunamadım. Halkın, öğrenci gençliğin, siyasal partilerin ve öteki sivil toplum kuruluşlarının, yurt dışı çevrelerin eylemlere yönelik bilebildiğimiz tutum ve davranışlarını iletmedim ve de eylemlerin içinde yer aldığı yurt ve dünya koşullarından söz edemedim... Boykot ve grev eylemcisi sendikaların gelişmişlik düzeylerinin karşılaştırılmasına giremedim.

Ama bu kadarcığı bile bu konularda ipuçları yakalamaya ve kestirimlerde bulunmaya bir ölçüde elverebilir diye düşünüyorum.

III. BÖLÜM

ÖNERİLER

Genel Öğretmen Boykotu'yla KESK grevinin örgütlenmesi ve yönetimi süreçlerinde yaşananlardan esinlenerek düşündüğüm; salt KESK için değil, kimileri bağlı sendikalar için de gerekli olabilecek olan ama ilgili

²⁶ *Milliyet*, 20 Mart 1998 (Basında KESK)

uzmanlarca geliştirilmesini ve demokratik süreçlerden geçirilmesini dilediğim öneriler şunlardır:

1. KİMİ DÜZENLEMELER

a. KESK çalışma programı: Sivil toplum örgütlerinde, genel kurula gidilirken örgüt içi gruplardan her birinin delegelerin beğenisine bir çalışma programı sunması geleneği vardır. Seçimler sonucunda bu gruplardan birinin tek başına yönetime gelmesi durumunda o grubun çalışma programı da genel kurulca onaylanmış sayılacağından bu konuda bir sorun çıkmayacaktır. Ancak birden çok grubun yönetime seçilmesi durumunda bu grupların üzerinde uzlaştıkları bir çalışma programı düzenlenmesi gereklidir. Böyle bir durumda yeni yönetimin çalışma programı düzenleme işini, yapacağı işlerin ilk sırasına alması ya da yönetime birlikte aday oldularsa seçimden önce ortak bir program hazırlanması ve yayımlanması.

b. KESK Tüzüğü: Kuruluşundan bu yana 4 yılı aşkın bir süredir yaşananların ve uzun erimli savaşımların (perspektifinin) ışığında KESK Tüzüğü'nün yeniden düzenlenmesi. Bunun için daha geç kalınması diye önümüzdeki Genel Kurul'un süresinin uzun tutularak gündemin Tüzük Değişikliği maddesinin görüşülmesine yeterli zaman ayrılması.

c. Örgütlenme modeli: KESK ve KESK'e bağlı sendikaların organik bir bütün oluşturmalarını sağlayacak bir örgütlenme modelinin geliştirilmesi.

d. KESK eğitim programı: Bağlı sendikaların yönetim ve denetleme kurullarının eğitim sürecine alınması amacıyla bir Eğitim Programı'nın hazırlanması ve bu programın bir bölümünün Eylem Eğitimi Programı olarak düzenlenmesi ve bu bölümde grev eylemine ilişkin eğitime yeterince ağırlık verilmesi.

e. Bu bağlamda, halen askıda bulunan Hükümet'in yasa tasarısının Meclis gündemine ansızın getirilebileceği düşünülerek Anayasa ile 1475, 2821, 2822 No'lu yasaların ve ilgili başka yasal belgelerin, sendikal hakların kullanım alanını mayın tarlasına çeviren hükümlerinin taranması, KESK'in grevli, toplu sözleşmeli yasa tasarısının, bu öğeleri içermeyen bir metin haline dönüştürülmesi.

Ama öncelikle işçi-memur ayırımına son verecek bir tasarının işçi sendikaları konfederasyonlarıyla birlikte hazırlanmasına çalışılması. Bunun gerçekleşmemesi olasılığına karşı ise, aynı zamanda öteki tasarının oluşturulması çabalarının sürdürülmesi.

f. KESK eylem yönetmeliği: Eylemlerin KESK'e ve onun sendikalarına yakışır bir düzeyde gerçekleştirilmesi amacıyla eylem öncesi, sırası ve sonrasında eylemin örgütlenme ve yönetim teknikleri bağlamında yapılacak işleri düzenleyecek bir yönetmeliğin hazırlanması.

Daha önce değinildiği gibi ILO 87 ve Anayasa 90'dan dolayı grev Anayasal bir haktır ve değişik biçimiyle bile Anayasa'nın 53. maddesi bu hakkın kullanımını engeller nitelikte değildir.

Onun için, olası grevler düşünülerek KESK Eylem Yönetmeliği'nin, biri Grev Yönetmeliği, öteki de Grev Dışı Eylemler Yönetmeliği olarak iki bölümden oluşturulması.

Ayrıca bağlı sendikalardan her birinin buldukları işkollarıyla sınırlı eylemler için bir "Tip Yönetmelik" de hazırlanması.

g. KESK eylem fonu yönetmeliği: Grev ve grev dışı eylemlerde maddi ve manevi zararlara uğrayabilecek üyelerin güvencesi olabilecek donanımın örgütlenmesi amacıyla kurulacak KESK Eylem Fonu'nun işleyişini düzenleyen ve KESK Eylem Fonu Yönetmeliği adıyla anılacak olan bir yönetmelik hazırlanması.

• *Eylemlerle ilgili başka öneriler:*

- ✦ Eylemlerin tek merkezden, ama demokratik süreçlerin yeterince işlediği bir organlaşma temelinde yönetilmesi.
- ✦ Eylem süresi boyunca kısa aralarla durum değerlendirmeleri yapılması, eylem sırasında görülebilecek yanlışlar ve eksikliklerin dışı kapalı bu ara değerlendirmelerde, o da doğru değilse eylem sona erdikten sonra yetkili organlarda tartışılması ve bir sonuca bağlanması ama asla eylem sırasında ve yığınların önünde tartışma konusu yapılmaması.
- ✦ Eylemin gerekçesi, amacı, günleri ve süresinin yeterince önceden ve açık seçik belirlenip duyurulması, olağanüstü bir gelişme olmadıkça bu konuda bir değişikliğe gidilmemesi.
- ✦ İster KESK, ister bağlı sendikalar düzeyinde olsun, ufuktaki eylemlerin hazırlanmaya, örgütlemeye yetecek denli önceden kestirilmesi. Ayrıca ansızın gündeme gelebilecek eylemlerin çeviklik ve başarıyla gerçekleştirilmesine yetecek denli yetkin ve donanımlı olunması.
- ✦ Gerek grevde, gerekse grev dışı eylemlerde amacın olabildiğince sınırlı tutulması ve çok zorunlu olmadıkça tek bir konuya odaklanması.
- ✦ Grev eyleminin yaşamsal önemi ve kendine özgü kuralları bellidir. Bu kurallara uyulması ve grevin başka türden eylemlerin ve olayların gölgesinde kalmasına meydan verilmemesi.
- ✦ Her eylemin hemen ardından bir ön değerlendirme yapılması. Daha sonra bağlı sendikalarda ve sendika şubelerinde kapsamlı ve kalıcı bir değerlendirme (eğitim) sürecinin yaşanması. Buradan, değerlendirme çalışmalarını KESK düzeyinde bütünüyle kapsayan bir sonuca ulaşılması. Bağlı sendikalara, işkollarına göre eyleme katılım sayı ve

oranlarını, biçimlerini, yürütmenin, yargının, Parlamento'nun, basın, siyasal ve toplumsal kuruluşların eyleme yönelik tutum ve davranışlarını eylem sürecinde olup biten her şeyi, eylemin getirisi, götürüsü ve öğrettiklerini içerecek bu sonucun yayımlanması.

- ✦ Üretimden gelen gücün kullanılması (grev) eylemiyle, bilinen öteki eylemlerin yanı sıra, tüketimden ve oy hakkından gelen gücün de kullanılması yönünde, kurulmuş ve kurulacak örgütlerle dayanışma içinde yeni eylem biçimleri yaratılması.
- ✦ Eylem sürecinde ortaya çıkabilecek olası gelişmelerin ve bu gelişmeler karşısında ne yapılması, nasıl davranılması gerektiğinin eylem öncesindeki tartışmalarla kestirilmesi ve bir karara bağlanması.
- ✦ Her önemli eyleme olanaklıysa değişik adlar konulması ve bunların bu adlarla anılması.
- ✦ Gerekli durumlarda uygun örgütlerle iş ve eylem birliklerine gidilmesi.

2. ÖTEKİ ÖNERİLER

a. Sendikal savaşimler genellikle ekonomik, toplumsal ve sendikal haklar üzerinde yoğunlaşmakta, meslek sorunlarının çözümüne yeterince yer verilmemektedir. Kendilerine hizmet sunulan halk yığınlarıyla sürekli ilişki ve dayanışma içinde olmaları, sendikal savaşimlarda onların desteğine sahip olabilmeleri, KESK ve bağlı sendikaların meslek sorunlarını ciddiye almalarına ve bu sorunların halktan yana çözümünde etkin ve yetkin rol oynamalarına bağlıdır. Bu görüşün ışığında örneğin Eğitim Sen'in, gerek kurulu eğitim düzenine karşı eğitim sorunlarına çözümler üretirken, gerekse eğitimin güncel sorunlarına eğilirken var olan veli ve öğrenci dernekleriyle, okul-aile birlikleri ve koruma

dernekleriyle sürekli ve canlı bir iletişim durumunda olması, gerektiğinde halkı ve öğrencileri eğitim sorunlarının çözümü yolundaki çabaların öznelere olabilecek türden örgütler oluşturmaya özendirilmesi.

b. Kamu emekçilerinin ülke çapında toplam sayısının yaklaşık 1 milyon 700 bin olmasına karşılık KESK'e bağlı sendikaların şimdiki durumda üye sayıları toplamı yaklaşık 400-500 bin arasında ise bu, kamu emekçilerinin KESK'e bağlı sendikalara ancak yaklaşık yüzde 20'sinin kazanılabildiği gerçeğini yansıtmaktadır. Bu durumun nedenlerinin ve bu oranın yükseltilmesi yollarının tartışılıp bir sonuca bağlanacağı bir kurultay düzenlenmesi.

c. Öte yandan işçi sınıfının hızla genişleyen hizmet alanlarından mal üretim alanlarına doğru büyük bir hızla beyaz yakalılışma sürecinde olması nedeniyle kadın işçiler sayısında hızlı bir yükseliş yaşandığı da bir gerçektir. KESK üyesi sendikalarda kadın üyeler sayısının yükseltilmesi gereksinimi zaten vardır. Ama o gerçekliğin ışığında bu gereksinimi gidermenin görece kolaylığı da ortadadır.

Söz konusu Kurultay'da bu kolaylığın da ışığında daha çok, kadın üye sayısının artırılması yönünde çözümler üretilmesi.

d. Bir başka yaşamsal etkinlik olarak üyelerin yaş ortalamasının düşürülmesi sorunu üzerinde de durulması.

e. Öteki emek kuruluşlarıyla ve demokrasi güçleriyle dayanışma ve bağlaşma (ittifak) siyasalarına ilişkin ilkelerin saptanması.

f. Ulusötesi sermaye, kendisinin küreselleşmesinin yanı sıra emeğin de küreselleşmesinden korkmakta, bunu engellemek üzere gereken önlemleri almaktadır. O kadar ki halen Avrupa Birliği kapsamında

İşçilerimizin serbest dolaşımı olanaklıyken bu hakkın kullanımı bile yıllardır askıda tutulabilmektedir.

Ancak sermayenin küreselleşmesi karşısında emeğin de küreselleşmesi emek örgütlerinin işidir.

Başta adayı olduğumuz Avrupa Birliği'ni oluşturan Avrupa ülkelerinin sendikalarıyla öteki belli başlı ülkelerin sendikalarının temsilcilerinden oluşan ve Emeğin Küreselleşmesi Kurultayı denilebilecek olan bir kurultay toplanması. Bu kurultay'ın öteki işçi sendikaları konfederasyonları ve Avrupa Sendikaları Konfederasyonu (ETUC)'yla ortaklaşa düzenlenmesi, ancak bu sağlanamazsa KESK tarafından gerçekleştirilmesi.

g. Anayasa'nın sendikalara siyasa yasağı içeren 52. maddesinin 23.7.1995 günlü değişiklikle yürürlükten kaldırılmasından bu yana sendikaların siyasal partilerle şu ya da bu türden ilişkide bulunmaları anayasal bir haktır. Bu hakkın, sendikaların yığınsal niteliğini oluşturan farklı siyasal eğilimlere sahip üyelere bir tekini bile yitirmeyecek ve hatta tam tersine sendikanın sayısal gücünün artışı sağlayacak bir ustalıkla kullanılması yol ve yöntemlerinin belirlenmesi.

h. En temel yurttaşlık haklarından olan siyasal partilere üyelik hakkının kamu emekçilerine de tanınması yolundaki savaşımına ağırlık verilmesi.

ı. Bağlı Sendikaların kendi alanlarında, KESK'in de merkezi düzeyde, kapitalizmi aşmak inancı ve amacını elden bırakmamak ve bunun gerekleriyle de çalışmamak koşuluyla devletin genel ve yerel organları ve kurumlarında kendine tam bir güven duygusuyla yönetime her düzeyde katılmaları ve bunun için gerek KESK ve gerekse bağlı sendikalarda ne yapılması ve hangi ilkeler temelinde çalışılması gerektiğinin saptanması.

Bu arada işveren kuruluşlarına, Ekonomik ve Sosyal Konsey (ESK) gerçeğine ilişkin siyasaların yine kendine güven duygusu ve sınıf eksenini temelinde belirlenmesi.►

i. Gerek KESK'te ve gerekse bağlı sendikalarda kesinlikle uzmanlarınca düzenlenmiş belgelikler (arşivler) oluşturulması.

j. Bağlı sendikaların yeterli aralarla kendi çalışmaları hakkında KESK Genel Merkezi'ne rapor sunmalarının ve bunu aksatmadan sürdürmelerinin alışkanlık haline getirilmesi.

k. Bağlı sendikaların, temel sorunlarının çözümü konusunda gerektiğinde öteki sendikaların desteğini sağlamak üzere KESK ile iletişim durumunda bulunmaları.

l. Bağlı sendikaların her birinin kimliğine ilişkin bilgi ve belgeleri içeren Sendika Kimlik Dosyası dizgesinin (sisteminin) oluşturulması.

IV. BÖLÜM

BİR ÇÖZÜMLEME (TAHLİL) DENEMESİ

Buraya değin, biri 1960, öteki 1990'lı yılların sonlarında Türkiye'de yaşanan iki toplumsal olayı özetledikten sonra bu deneyimlerden esinlenerek düşünebildiğim önerileri açıklamış oldum.

Görüldüğü gibi olaylardaki taraflardan biri Devlet, öteki de emek kesiminin örgütleridir ve arada 30 yıllık bir zaman farkı olduğu halde her üç örgüt (TÖS/İLKSEN-KESK), benzer bir biçimde devletin gazabına uğratılmıştır.

Bu olguyu hangi nesnel gerçekliğin doğurduğunu görebilmek için tepesinde kapitalist devletin bulunduğu kapitalist toplum düzeninin

anatomisini, yöntembilimsel bağlamda çözümlmeyi denemek istiyorum.

Eğer yeterince becerebilirim böyle bir deneme hangi coğrafyada ve kapitalizmin hangi tarihsel evresinde olursa olsun yaşanan ve yaşanacak olan toplumsal olayların özüne inilmesinde belki bir işe yarayabilir. Doğal ki burada konumuz bakımından özellikle kamu emekçilerinin, işçi sınıfının sendikal savaşım alanında yaşanan olayların özüne inilmesinde.

Görüldüğü gibi konumuz olan iki eylem, emeğin özgürleşmesi devinimleridir ve adları ne olursa olsun her ikisi de “grev” düzeyinde eylemlerdir. Bunlardan ilki grev yaşağına karşın yapılmıştır. 657/27'den dolayı ikincisi de öyledir. Ancak ikincisinde grev, grev hakkını içeren ILO 87'yi de iç hukuk kapsamına alan Anayasa 90'a göre Anayasal bir haktır.

Her şeyden önce grevin kendisi, sermaye sınıfına karşın kazanılmış ya da kazanılması gereken bir hak olması bakımından özgürleşme eylemidir (burada grev ile anlamdaş olarak kullanıldığından boykot da öyledir). Yine grev; ikinci olarak, konumuz olan eylemlerde amaçları bakımından da, ilerici içeriğinden ötürü özgürleşme eylemidir.

Boycot eyleminde amaç, “daha iyi bir toplum ve eğitim düzeni sağlamak” biçiminde açıklanmış ve öğretmenlerin, bu amaca ulaşılmasını sağlayacağı düşünülen istekleri sıralanmıştır. Bu isteklerin en başında ulusal eğitimden yabancı uzmanların ve Barış Gönüllülerinin çıkarılması, çocuklara süttozu verilmemesi bulunmaktadır. Bunu izleyen istekler sırasıyla şöyledir: Öğretmenlerin yaşam düzeyinin yükseltilmesi, 7 yıldır toplanmayan Milli Eğitim Şurası'nın toplanması, eğitimciler Yardımlaşma Kurumu Yasa Tasarısı'nın yasallaşması, kısıma uğratılan tüm öğretmenlerin göreve döndürülmesi, eğitim ve öğretmen sorunlarının sendika temsilcileriyle birlikte çözüleceğinin yasa güvencesine alınması, 624

sayılı sendika yasasının başta grev hakkı olmak üzere tüm demokratik sendikal hakları içermek üzere değiştirilmesi, boykottan dolayı hiçbir öğretmene ceza verilmemesidir.²⁷

İkincisinde (KESK'te) ise, toplu sözleşme ve grev haklarını içermeyen, yeni bir hak getirmediği gibi kazanılmış sendikal haklardan birçoğunu gaspetmeyi amaçlayan Hükümet Tasarısı'nın TBMM gündeminden geri çekilmesidir.²⁸

30 yıl önceki hükümetle 30 yıl sonraki hükümetin bu iki eyleme yönelik tutum ve davranışlarındaki benzerliklerin anlamı şudur: Her iki eylem, az önce de değindiğimiz gibi, hem biçimi (grev) ve hem de içeriğiyle (amaç) emeğin üstelik grev düzeyinde görece özgürleşmesi yönündedir ve burjuva devlet, 30 yıl sonra kendine özgü özgürlüklere bile katlanabilecek düzeye getirilebilmiş değildir.

Grev, hizmet ya da mal üretiminin topluca kesintiye uğratılması, başka bir deyişle sermaye sınıfının korkulu düşü, işçi sınıfının da ekonomik savaşında kolu kanadır. İşçi sınıfının kapitalist sömürüye karşı sınıf savaşımının “başlangıcını” oluşturan grev devinimleri, anımsanacağı üzere ilk zamanlar makinelerin, fabrikaların kırılıp parçalanması biçiminde “burjuva üretim araçlarına” karşı yapılmışken sonraki gelişme aşamalarında “burjuva üretim ilişkilerine” karşı yapılır olmuş ve bu ilişkilerin ortadan kaldırılması amacını da kapsayan uğrağa doğru ilerleme örnekleri de sergilenerek (Ekim devrimi vb.) bugüne değin gelinmiştir.²⁹

²⁷ TÖS Gazetesi, 15 Aralık 1969.

²⁸ Basında KESK s. 341-342.

²⁹ K. Marx, F. Engels, V.İ. Lenin, Sendikalar Üzerine. Bilim Yayınları, Ocak 1975. A. Lozovsky, Karl Marx ve İşçi Sendikaları II. Cilt. May Yayınları, Ocak 1975.

Burjuvazi açısından grevlerin niçin korkulu bir düş olduğunu anlamaya, niçin vaktiyle bir Alman İçişleri Bakanı'nın "her grevin ardında devrim canavarı pusuya yatmıştır"²⁹ dediğini kestirmeye ve neden İçişleri Bakanımız Haldun Mentешеoğlu'nun boykottan iki gün önce "sokaklara dökülerek Hükümeti korkutmak olmaz. Totaliter devletlerde bunları yapanları asarlar"¹² demekten kendini alamadığını yorumlamaya her halde bu kadarı yeterlidir.

Genel Öğretmen Boykotu'yla KESK grevinde Hükümet üyelerinin grev ve emek düşmanı görünümünde olmaları bizi yanıltmamalıdır. Onlar patron olmadıkları halde işçi sendikalarının eylemlerinde de polisleri, polis köpekleri, copları, jandarmaları, savcılarını, panzerleri, gaz bombaları ve tüm takım taklavatlarıyla tıpkısıyla böyle, oradadırlar.*

Öyleyse gerek Genel Öğretmen Boykotu ve gerekse KESK grevi, yüzeyden bakıldığında görüldüğü gibi öyle sıradan olaylar değil, aynı coğrafyada birlikte yaşayan iki temel sınıfın birbirlerine karşı savaşlarından bir örnektir son çözümlemede. Bunu belki biraz derinliğine bir bakışla, kapitalist toplumun maddi yaşam koşullarından soyutlanmış anatomisinde görebiliriz:

Ekonomik yapı ve üst yapılardan oluşur bu toplum. Ekonomik yapı, "doğrudan doğruya üretim güçlerine"^{**} ve bu güçlerden biri olan üretim araçlarının mülkiyet biçimine bağlı toplumsal üretim ilişkileridir. Üst yapılar, biri ideolojik üstyapı (kısaca kültürel üstyapı) öteki de siyasal üstyapı olarak ikiye ayrılır.

²⁹ K. Marx, F. Engels, V.İ. Lenin, Sendikalar Üzerine. Bilim Yayınları, Ocak 1975. A. Lozovsky, Karl Marx ve İşçi Sendikaları II. Cilt. May Yayınları, Ocak 1975.

¹² Milliyet, 14 Aralık 1969

* Bir başına bu benzerlik bile işçi-memur ayrımının yapıllığını ya da kamu emekçilerinin işçi sınıfının bir parçası olduğunu kanıtlamaya yeterlidir.

** Üretim güçleri; işgücü (işçi), üretim araçları ve bilimden oluşur kısaca.

Tüm toplum işte böylelikle, ekonomik yapı ve ideolojik, siyasal üst yapılardan oluşur ve bunlar organik bir bütündürler. Başka bir deyişle bunlardan herhangi biri öteki ikisini de içerir.³⁰

Ekonomik yapı, kısaca yukarıda tanımladığımız gibidir. Üstyapılardan ideolojik üstyapı öteki adıyla sivil toplumdur ve siyasal üstyapının kültürel (ideolojik) temelidir. Sivil toplum, bireylerin ya da toplumun biyolojik varlığından oluşan kalabalıklar değil, onların düşünsel ve moral (duygusal) varlıklarıdır. Öyleyse sivil toplum denildiğinde, kalabalıkları fiziksel olarak şu ya da bu yönde devindiren düşünsel ve moral değerler (kültür değerleri) anlaşılmalıdır.

Üstyapılardan ikincisi olan siyasal üstyapıya öteki adıyla kabaca siyasal toplum da diyebiliriz. Siyasal toplum, dar anlamıyla devletin ya da hükümetin etkinlik alanıdır ve bu alan yasama, yürütme, yargı kurumlarından oluşur. Siyasal toplumun şöyle ya da böyle olması, sivil toplumun şöyle ya da böyle olmasına bağlıdır. Sivil toplumla siyasal toplumun organik birliği geniş anlamda devleti (tam devleti) oluşturur.

Kapitalist toplumun yapısını, belki biraz zor anlaşılabilen bu formülasyona dayanarak şöyle irdeleyebiliriz:

Siyasal toplumu dar anlamıyla hükümet, geniş anlamıyla hükümeti de kapsayan devlet olarak düşünebiliriz. Devlet, kendisiyle organik bir bütün oluşturan temelindeki sivil toplum nedeniyle kaçınılmaz olarak sınıfsallaşır. Çünkü sivil toplum, iki temel sınıftan oluşan bir sınıflı toplumdur. Bu temel sınıflardan biri üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip burjuva sınıfı, öteki de bu sahiplikten yoksun işçi sınıfıdır.

³⁰ Jacques Texier, *Gramsci ve Felsefe. Birey ve Toplum Yayınları Ocak 1985.* (Çev. Kenan Somer).

Sivil toplum, bu iki temel sınıf ekseninde ve arasında ideolojik düzeyde sınıf savaşmalarının verildiği ve bu savaşmaların demokratik koşullarda özgürce, antidemokratik koşullarda ise baskı ortamında yapıldığı, sonucunun bu iki duruma göre devletin biçimine (siyasal rejimine, hükümetin niteliğine) yansıdığı yerdir. Ama her iki durumda da siyasal erk (hükümet) temel sınıflardan birinin elinde olacağından devletin sınıfsallaşması sonucunu doğuran yerdir.

Burjuva devlet, sivil toplumdaki sınıflar savaşmasını sermaye sınıfının, özgürlük ya da baskı ortamında kazanması sonucunda ortaya çıkar. İşlevi, kurulu kapitalist toplumu korumak ve sürdürmektir. Yasalar bunun için ve siyasal rejimin niteliğine göre yapılır ve gerektiğinde ya da olabildiğinde yasal baskıların da ötesine geçilir. Amaç, toplumun kapitalist düzenle “etkin olduğu denli edilgin olarak da uzlaşmayan” kesimlerini ya yasalarla ya da kabagüç yöntemleri ve araçlarıyla baskı altında bulundurmaktır. O halde yineleyelim ki bu baskının biçim ve derecesinin belirlendiği yer sivil toplumdur. Görüldüğu gibi sivil toplumun gerek hükümeti ve devleti güdümlleyen sermaye sınıfı ve gerekse işçi sınıfı ve emekçi halk yığınları bakımından yaşamsal önemi vardır.

Ancak buradaki sivil toplum bu açıklamadan da çıkartılabileceği gibi, ülkemizde son yıllarda çokça kullanılan ve burjuva siyasal söylemlerinde (özellikle sosyal demokrat çevrelerde) “kendisine bir tür tapınma duygusuyla bağlanıldığı” inancını dışa vuran (fetiştirilen) “sivil toplum” kavramından çok daha başka bir şeydir.³¹

Yinelemek pahasına yeniden belirtelim ki sivil toplum ekonomik yapının üzerinde yükselen bir ideolojik alandır; tinsel değil, tinsel bir varlıktır. Başka bir deyişle temelindeki üretim ilişkilerinin korunması, geliştirilmesi ya da değiştirilmesi, açılması savaşmalarının ideolojik

³¹ Antonio Gramsci, *Hapısane Defterleri (seçmeler)*. Onur Yayınları, İstanbul 1986 (Çev. Kenan Somer)

(entellektüel-moral/kültürel) bağlamda verildiği yerdir. Bu savaşımın bir yanında üretim araçlarının mülkiyetini elinde bulunduran sermaye sınıfı ve yandaşları vardır. Öte yanında da işçi sınıfı ve yandaşları olmak gerekir.

Doğaldır ki onlar bireyler olarak değil, asıl, örgütleriyle karşı karşıyadırlar. Onun içindir ki bir başka tanımıyla sivil topluma “özel örgütler alanı” denilmiştir.*

Bu; sivil toplumun, siyasal partilerin, sendikaların, derneklerin, meslek odalarının vb. etkinlik alanı olduğu anlamındadır. Onlar kimileri sermaye sınıfının ve yandaşlarının çıkarları doğrultusunda, kimileri de öteki temel sınıfı oluşturan işçi sınıfının, toplumun öteki bağımlı kesimlerinin sınıfsal çıkarları temelinde ekonomik, siyasal ya da ideolojik olarak karşı karşıya savaşım verirler (Ya da vermeleri gerekir). Örnekleme için TÜSİAD'ı TİSK'i sermaye sınıfının; DİSK'i ve KESK'i de işçi sınıfının ekonomik sivil toplum örgütleri olarak düşünebiliriz. Siyasal bir örneklemeye de yine bu bağlamda Genel Öğretmen Boykotu dönemine uzanarak Adalet Partisi'yle Türkiye İşçi Partisi'ni gösterebiliriz.

Sivil toplumun aynı zamanda bir sınıflar savaşımı alanı olmasının anlamı özetle budur. Ancak bu savaşımın demokratik bir sınıflar savaşımı olabilmesini sağlamak ve emekçi halk yığınlarını bu amaçla kültürel ve siyasal bağlamda kazanmak, açıktır ki başta siyasal partiler olmak üzere, sendikaları, odaları ve dernekleriyle emeğin sivil toplum örgütlerine düşer.

Hiç unutulmamalıdır ki demokratik (gürbüz) bir sivil toplum, nasıl ki koşullar elverdiğinde otoriter ya da totaliter bir siyasal rejime ve bu siyasal rejimlerle örtüşen devlete ya da hükümetlere gebe ise günümüz

* “Özel örgütler” değil, günlük dildeki adıyla biz de “sivil toplum örgütleri” diyebiliriz. Sivil toplum örgütlerinin bizdeki geleneksel/yaygın adı “gönüllü kuruluşlar”dır.

Türkiye'sinde olduğu gibi demokratik sınıf savaşımının yapılamadığı bir sivil toplum da tersine, demokratik bir siyasal rejime, demokratik bir devlete ve hükümetlere gebedir.Yeter ki başta siyasal partiler olmak üzere emeğin tüm sivil toplum örgütleri sivil toplumu sınıfsal savaşım alanı olmaktan uzaklaştıran her türden engelin aşılmasında etkin olabilsinler.Ve bu amaçla,TÖS, İLKSEN ve KESK geleneği uyarınca “meşruiyet” yolundan ilerlemek ya da “doğal hukuk”u işletmek zorunda kaldıklarında kamuoyunun desteğini kazanma becerisini gösterebilirler.

Öyleyse çözüm, siyasal partileri, sendikaları, odaları ve dernekleriyle işçi sınıfının ve toplumun tüm bağımlı kesimlerinin sivil toplumda, toplumsal yaşamın ekonomik ve siyasal yönlerini de kapsayan ideolojik/kültürel sınıflar savaşımını kazanmalarındadır. Bu savaşım aynı zamanda sivil toplumla siyasal toplumun organik bütünlüğünü sağlamaştırmanın ya da siyasal erki elinde bulunduran egemen sınıfı hegemonik (liberal/demokrat) bir sınıf düzeyine yükseltmenin de savaşımıdır.

Burjuvazi salt egemen değil demokrat (yönetici/hegemonik) bir sınıf da olduğunda sivil toplum, sınıflar savaşımının özgürce yapılabildiği ideolojik bir alana dönüşecektir.Ve sivil toplum ancak böyle bir alan olabildiğinde bir ülkede burjuva demokrasi vardır.Ya da başka bir deyişle sivil toplum, bir ülkede burjuva demokrasinin bulunup bulunmadığının ölçüldüğü yerdir. Sınıf savaşımları ekonomik, ideolojik ve siyasal bütün yönleriyle sivil toplumda özgürce yapılabiliyorsa orada burjuva demokrasi vardır. Değilse yoktur.*

* *Sanırım hükümetin bir toplumdaki yerini ve konumunu kestirebilmek üzere buraya değin sunduğum bu çözümlenme denemesinden, geçmiş ve gelecek bu ve benzeri eylem ve olaylar için de (daha da geliştirilmek koşuluyla) yararlanılabilir.*

Buradan, sendikal özgürlükler yolundaki savaşımın da bir demokrasi savaşımı olduğu sonucuna varabiliriz. Ancak belli ki demokrasi savaşımı sendika özgürlüğü savaşımıyla sınırlı değil; sermaye düzeninin, toplumun tüm ezilen kesimlerine, ekonomide, kültürde ve siyasette; kısacası yaşamın her alanında dayattığı sömürüye, baskılara karşı yürütülen özgürleşme savaşımıdır da.

Bu nedenle KESK ve bağlı sendikaları kendilerini, üyelerinin “ekonomik ve mesleki” sorunlarını da kapsayan sendikal özgürlükler savaşımıyla sınırlayamazlar; bir bütün olan demokrasi savaşımının öteki özneleriyle de dayanışarak; sivil toplumu, sermaye düzenince gasp edilen tüm hak ve çıkarları kurtarma savaşımının özgürce yapılabildiği bir alana dönüştürmek de onların boynuna borçtur.

Daha da ayrıntıya girmeden Genel Öğretmen Boykotu'na ve KESK grevine dönelim:

Hükümetlerin o gaddarca tutumlarının ne anlama geldiği sorusunun yanıtı sanırım bu çözümleme denemesinin içinde vardır. Ancak daha bir açığa çıkabilsin diye kısaca şunları söyleyebiliriz:

Konumuz olan eylemlerin özneleri olan TÖS, İLKSEN ve KESK, hem kurulu düzenin yasalarının güvencesi altındaki örgütlerdir ve hem de söz konusu eylemlerinin amaçları arasında kurulu düzeni sarsabilecek ya da sınıfsal açıdan burjuvaziye olağan durumda (normalde) ürkütebilecek hiçbir öge yoktur.

Öyleyse hükümetler söz konusu örgütlerin üzerine neden hışımla gitmişlerdir. Açıktır ki bizdeki sermaye sınıfının henüz ve hâlâ hegemonek (demokrat/liberal) bir sınıf düzeyine yükselememiş olmasından. Ancak bu yükseliş bir kez daha anımsatalım ki emeğin sınıf kültürünün (işçi sınıfı ideolojisinin) sivil toplumda sınıflar savaşımıyla başat kılınması ölçüsünde olanaklıdır.

Sermaye sınıfı, kendine karşı doğrudan yürütülen savaşımlarla olduğu gibi kendi denetiminde bulunan işveren devlete karşı kamu emekçilerince yürütülen sınıfsal/sendikal savaşımlarla da liberal bir sınıfa olmaya zorlanacaktır.

Devletin “*özel sektörde bir patron*” olmamasına bakılarak ona karşı yürütülen savaşımın sınıfsal olmadığı sanılabilir. Giderek devlet bütçesinden aylık alıyor olmalarına ve de beyaz yakalı olmalarına bakılarak kamu emekçilerinin “*işçi*” olmadıkları, onun için KİT ve özel sektör işçileriyle bir tutulamayacakları, tek bir sendika yasasında onlarla birlikte olamayacakları da belki hâlâ sanılabilir.

Bir kez, kamu emekçileri siyasal toplumda yine yurttaş olmakla birlikte resmi devlet görevlileri (memur) olarak vardılar. Sivil toplumda ise “*devlet biçimini belirleme, onu yönetme eşit hakkına sahip*” ve işçi sınıfından “*yurttaşlar*” olarak. Daha açık bir deyişle sanki KOÇ'un Sabancı'nın işyerlerinden birinde çalışan işçidirler onlar sivil toplumda.*

Evet kamu emekçileri KİT'lerdeki ve özel sektördeki gibi artı değer (kâr/sermaye) üretmezler. Bu anlamda üretken değildirler ve sermaye birikimine doğrudan katkıda bulunmazlar. Emeklerine karşılık kendilerine ödenen ücreti doğrudan sermayeden değil, işveren (devlet) gelirlerinden alırlar. Ancak devlet gelirlerinde vergi yoluyla alınmış sermaye de vardır. Bunun içindir ki, kendileriyle işveren devlet arasında doğrudan değil, dolaylı ya da görünmez bir sömür ilişkisi, örtük bir emek - sermaye çelişkisi vardır. Tıpkı KİT ya da özel sektör işçileri gibi onlara da günde 8 saat çalışmaya karşılık, sözcüselimi 3-4 saat çalışmaya karşılık düşen miktarda ücret ödenir.

* *Eğer Osmanlı'da olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti bir Asya tipi üretim ülkesi olsaydı şimdi bizde de sivil ve siyasal toplum olmayacak, kamu emekçileri tıpkı kolalı gömlekli kapı kulları konumunda bulunacaklardı (35).*

Öyleyse kamu emekçileri KİT'lerde, özel sektörde çalışan işçiler gibi sermaye (değer) üretmeseler de sanıldığına tersine, tıpkı onlar gibi ücret dizgesi (sistemi) kapsamında ve işçi sınıfındadırlar.³²

Üstelik sermayenin, işçi sınıfına ve toplumun öteki bağımlı kesimlerine ekonomik, ideolojik ve siyasal alanlarda 1970'li yılların ortalarından bu yana sürüp gelen ve en gelişkin kapitalist ülkelerde bile işçi sınıfını ve tüm emekçileri yoksullaşma sürecine sürüklemekte olan yeni liberal (neo-liberal/monetarist)* saldırıları ülkemizde de kamu emekçilerinin gitgide daha çok işçileşmesine yol açmaktadır.³³

Dahası, yine 1970'li yılların ortalarında başlayan, elektronik / mikro elektronik üretim teknikleri sürecinde hizmet sektörünün endüstrileşmesi ve geleneksel endüstri alanlarını da kapsayacak yönde genişlemesi mavi yakalı işçileri bile beyaz yakalı işçilere dönüştürmekte; bu oluşum, kamu emekçilerinin de beyaz yakalı işçiler oldukları gerçeğinin herkesçe kavranmasını kolaylaştırmaktadır.

Öyleyse kamu emekçilerinin devlete karşı yürüttükleri sendikal savaşımın dolaylı da olsa gerçekte emek-sermaye çelişkisi temelinde sınıf savaşımıdır.

KESK, KESK'e bağlı sendika ve şube yönetimleri ve üyeleri bu gerçeği ne ölçüde kavramışlardır? Başka bir deyişle ne ölçüde kendinde sınıf düzeyinden kendisi için sınıf düzeyine yükselebilmişlerdir? Ve bu yükseliş eğrisinin neresinde, hangi uğrağındadırlar.

³² Alex Callinicos - Chris Harman, *Değişen İşçi Sınıfı*. Z Yayınları. Şubat 1994. (Çev. Osman Akınbay).Emine Engin, *Marksizmde İşçi Sınıfının Kapsamı ve Türkiye*. Alev Yayınları 1990.

* Neo Liberal=Yeni Özgürlükçülük. Prof. Dr. Alpaslan Işık, *Neo-Liberalizm ve sosyal güvenlikte "Reform" Ekonomide Durum*. Güz 1999, Türk-İş Araştırma Merkezi

³³ Mehmet Beşeli, *Metin Özuğurlu, İşçi Sınıfı Hareketinde Yeni Uluslararası Eğilimler*, Mürekkep, KİŞ/BAHAR, 1995.

Söz konusu eğrinin uğrakları şunlardır:

1. Kendinde sınıf düzeyindeki uğrak: Aynı meslekten olanların meslek sorunlarını meslektaşlık anlayışıyla kendi aralarında örgütlenerek ve dayanışarak çözebilecekleri sanısında oldukları uğrak.

2. Kendi için sınıf düzeyindeki uğraklar:

a) Sendikal (Ekonomik-korporatif/mesleksenel) uğrak:: Ekonomik, toplumsal, sendikal, mesleksenel, siyasal, hukuksal hak ve çıkarların ege-men sınıf ve yandaşlarının sahip oldukları hak ve çıkarlar düzeyine doğru yükseltilmesi ve genişletilmesi amacıyla sınırlanmış uğrak.³⁰

b) Siyasal (etik-politik) uğrak: (a)'daki etkinlikleri de içeren ama bu uğrakta belirtilen hak ve çıkarlar için savaşım verilirken emeğin ve insanlığın kurtuluşunu simgeleyen sosyalist topluma geçişin ya da kapitalizmi aşmanın gerekleri uyarınca dönüştürücü etkinliklerde (prak-sis) bulunulan uğrak.³⁰

TÖS, İLKSEN, KESK ve KESK'e bağlı sendikaların 1. uğrakta oldukları düşünülemez. Ama 2/a uğrağında buldukları söylenebilir. Onların burada ele aldığımız/ alamadığımız eylemlerinde göze çarpan ve sosya-lizmi çağrıştıran kimi belirtiler 2/b uğrağına yükselebilmüş olduklarını söylemeye yeterli değildir. Bunun için eylemler sırasında, öncesinde ve sonrasında neler olup bittiğinin kapsamlı bir incelemesi gereklidir. Bu inceleme, onların hangi uğrak düzeyinde ve hangi uğrağına yakın olduk-larının ölçülmesi anlamındadır. Eğer onlar etkinlik alanları olan sivil toplumdaki ekonomik savaşımlarıyla ideolojik ve siyasal olarak emeğin kültür değerlerinin başat kılınması yolundaki çabalara katkılarda bulu-

³⁰ Jacques Texier, *Gramsci ve Felsefe*. Birey ve Toplum Yayınları Ocak 1985. (Çev. Kenan Somer).

nabilmişlerse,* daha da önemlisi, eğer varsa bu çabaların dinamosu bir siyasal parti, onunla çelişkiye düşmemişlerse, kanımızca 2/b uğrağına ancak o zaman yükselebilmişler demektir.

Görüldüğü gibi bu bölümde, kamu emekçilerinin de işçi sınıfı kapsamında oldukları, içinde buldukları yaşam koşullarının belirlenmesinde nasıl ki burjuvazi devlet eliyle kendilerine karşı sınıfsal yaptırımlarda bulunuyorsa onların da, sendikal savaşımını, devletin biçiminin belirlenmesi ve yönetilmesinde aynı haklara sahip yurttaşlar olarak sınıfsal konumlarıyla yürütmeleri gereğini vurgulamış olduk.

Aslında bu gereksinim, günümüz Türkiye'si ve dünyasında ardı ardına yaşanan ya da tanık olunan olaylarla apaçık ortadadır.

Ne var ki emekçi sınıfların sınıf bilincine varmalarını kolaylaştıran ya da başka bir deyişle 2/b uğrağına yükselişlerini hızlandıran bu gelişmelere karşılık küreselleşen sermaye sınıfı, toplumsal içeriğinden arındırılma sürecine sokulmuş devletler ve hükümetler eliyle ve kendisiyle kaynaşık (organik) aydınlar ordusuyla dünya genelinde ve ülkeler özelinde her türden tuzağı tezgâhlayabilmektedir.

Bunların en önemlisi “Yeni Dünya Düzeni -YDD-” diye adlandırılan ve görece olumlu kimi değerleriyle birlikte sosyal demokrasiyi tarihe gömen, “sosyalist”, “marksist” oldukları bilinen kimi kişi ve çevreleri bile sosyal demokratlarla birlikte soğurmayı başaran “ideolojik-kuramsal” tuzaktır.

Buna göre; bilim ve teknolojinin devrimsel düzeyde değişime uğradığı çağımızda; hem üretim ve hem de yaşam süreçlerinde işçi sınıfını sermaye sınıfından ayıran koşullar ortadan kalkmıştır. Dolayısıyla emek-

* Besbelli ki bu, o kültür değerlerinin özne tarafından özümlemiş olmasını gerektirir.

sermaye çelişkisi de dünya çapında ortadan kalkmış, emek ve sermayenin bütünleştiği, üstelik sosyalist dünya sisteminin de bulunmadığı yeni bir dünya düzeni oluşmuştur. Bu dünya düzenindeki çatışmaların ve her türden kötülüklerin kökeninde artık emek-sermaye çelişkisi yoktur ve olamaz. Öyleyse nesnel dünyanın değişen koşullarında sınıf ideolojileri, savaşımları ve sosyalizm, komünizm geçersiz ve gereksizdir.

Sanırız kamu emekçilerinin sınıfsal konumuna ilişkin yukarıdaki değinmeler bu savı çürütmeye yeterlidir.

Kaldı ki ülkemizde ve dünyada her gün tanık olduğumuz olaylar da bu bakımdan son derece öğreticidir. Çünkü Yeni Dünya Düzeni'nin, gerçekte emeğin ulusal sınırlarla sınırlanmasına karşılık sermayenin küresel çapta özgürleşmesi, işçi sınıfına ve tüm emekçi halk yığınlarına ekonomik, ideolojik ve siyasal saldırılarda bulunabilmesi anlamına geldiği bu olaylarla her gün değişik biçimlerde apaçık görülebilmektedir.

Sermaye sınıfı; "yeni zgrlk", parasali (monetarist) siyasalarıyla kotardığı taşeronlaştırma, işsizleştirme, rgtszleştirme; eğitimi, sağlığı metalaştırma sürecinde apaçık bir biçimde açığa çıkan ama aslında görmesini bilenler için her zaman görülebilen çirkin yüzünün görülmesini engellemek üzere yine devletler ya da hükümetler eliyle var olan sorunları engelleme aracına dönüştürerek on yıllarca gündemde tutar.* rneğin ülkemizde bir türlü zlemeyen ve eşliğinde MHP'yi siyasal erke yükselten Kürt sorunu, Kayseri TS Kongresi'nden, Sivas Madımak Oteli'nden geçerek 28 şubat'a gidişin yolunu döşeyen ve sonuçları toplu mezarlara değin uzanan din

* Ülkemizde sınıflar savaşımını ya da demokrasiyi doğrudan önlemenin aracı olarak on yıllarca yürürlükte tutulan ve sosyalistlerin (sosyal demokratların bile) başında demoklesin kılıcı gibi sallanan 141., 142. maddeler çoktandır kaldırılmış olsa bile ne gam...

sömürücülüğü, bitmek tükenmek bilmeyen Kıbrıs kısır döngüsü bunlardan kimileridir...

Buna karşın insanlaşma sürecinde eşiği aşabilmiş olan herkesin yüreğini dağlayan jeofizik ve toplumsal depremler boyunca devletin başı Cumhurbaşkanımız Sayın Demirel'in freni patlamış bir arabanın direksiyonunda türkü söyler gibi, bir tüzel kişilikten başka bir şey olmayan, şöyle ya da böyle olması sivil toplumdaki güçler dengesine bağlı bulunan devlete övgüler yağdırmasına, "derin devlet" in kutsanmasında böylesine parlak siyasal edebiyat örnekleri sergilemesine ne demeli...

Avrupa'dan bir örnek de Avusturya'dır; küreselleşen sermayenin, ırkçı Özgürlükler Parti (ÖFP)'sini siyasal iktidara yükselten ve ona yeşil ışık yakılmasında sakınca görmeyeceği anlaşılan ırkçı "yabancı düşmanlığı" siyasalarıdır.

Devlet aygıtını elinde bulunduran sermaye sınıfının, sınıflar savaşımı görülemez diye, bunların dışında gerektiğinde "panik ve coşku patlamaları" tezgâhlama olanakları da vardır.

Sendikal devinimlerin sendikalizm düzeyinden öteye geçişinin ya da 2/b uğrağına yükselişinin engellenmesi ve ücret dizgesi döngüsünde 2/a'da dolanıp durması, işte bu ve benzeri saptırmalar ve uyutmalarla sürdürülebilmektedir.

Oysa ki F. Engels'in 119 yıl önceki şu sözleri bu kısır döngünün aşılmasının anahtarıdır :

"Yalnızca ücret artışını ve iş saatlerinin azaltılmasını hedef alan hareketler işçi sınıfını içinden çıkışı olmayan bir kısır döngüye hapsetmektedir. Asıl kötülüğün temelinde ücretlerin düşüklüğü değil, ücret sisteminin kendisi yatmaktadır. Bu bilinç işçi sınıfı içerisinde bir kez yayıldı mı, sendikaların durumu da önemli ölçüde değişecektir. Artık işçi sınıfının tek örgütü olma ayrıcalığından yararlanamayacaklardır. Çeşitli işkollarındaki sendikaların

yanısına, ya da onların üstünde, bir bütün olarak işçi sınıfının politik örgütü olacak genel bir sendika yer almalıdır.”²⁹ *

Görüldüğü gibi Engels bu sözleriyle ücretlerin yükseltilmesi yolundaki sendikal savaşımın gereksizliğini değil, bunun eşliğinde ücret köleliği sistemi olan kapitalizmi aşmanın da amaçlanması ve işçi sınıfı içinde bunun bilincinin (işçi sınıfı ideolojisinin/kültürünün, moral değerlerinin) yayılması gerektiğini ama bunun için tüm sendikaların yanı sıra ve “onların üstünde bir bütün olarak işçi sınıfının siyasal örgütü”ne, partisine gerek olduğunu vurguluyor.

Engels'in bu sözlerinin, ideolojinin (kültürel üstyapı değerlerinin) ve sivil toplumda ideolojik savaşımın önemini de örtük olarak içerdiğinde kuşku yoktur.

Nitekim Engels, üretim ilişkilerinin değişmesinde üretim güçlerinin gelişmesinin “tek belirleyici” olduğuna ilişkin görüşün Marks'a ve kendisine ait olduğunun savlanmasına karşı çıkarak “belirleyici ögenin esas olarak (altı tarafımdan çizilmiştir F.E.) maddi hayatın üretimi ve yeniden üretimi” olduğunu savlamıştır. Ve üretim ilişkilerinin “temel”deki ekonomik yapıyla ideolojik üstyapının “karşılıklı etkileşim”leri sonucunda dönüştürülebileceğini açıklamış ama yine de, bu dönüşümde “ekonomik” etkene ağırlık verilmesinde Marks'la birlikte kendisinin de, haklı bile olsalar “kısmen” kusurlu olduklarını şöyle dile getirmiştir.³⁷

²⁹ K. Marx, F. Engels, V.İ. Lenin, Sendikalar Üzerine. Bilim Yayınları, Ocak 1975. A. Lozovsky, Karl Marx ve İşçi Sendikaları II. Cilt. May Yayınları, Ocak 1975.

* Paris Komünü öncesinde komünist partinin sendikal devrimin içinden doğacağı varsayılıyordu. Engels'in komünist parti yerine “genel bir sendika” deyişi bundandır.

³⁷ Prof. Dr. Alpaslan Işıklı, Sosyalizm, Kemalizm ve Din. Tüze Yayıncılık Eylül 1997.

“Gençlerin, bazan ekonomik unsur üzerinde gereğinden fazla durmalarının sorumluluğu kısmen Marks'a ve bana aittir. Biz bu temel ilkeyi, onu inkâr eden muarızlarımıza (karşı çıkanlarımıza) karşı olarak vurgulamak zorundaydık ve karşılıklı etkileşim içinde kaynaşmış öbür unsurların layık oldukları yeri kazanmalarına imkân vermek bakımından öteden beri zaman, yer ve fırsat bulamadık.”

Temeldeki ekonomik yapının dürtüsüyle ideolojik üstyapıda, sivil toplumda yürütülecek olan savaşımın yaşamsal önemi sanırız Engels'in bu sözleriyle iyiden iyiye ayırdebilebilecektir. Ne var ki başta işçi sınıfı partisi ya da partileri olmak üzere kamu emekçileri ve işçi sendikalarının, emeğin tüm yandaşlarının bu savaşımları, henüz doğmamış (maddeten varolmamış) üretim ilişkilerinin ideolojisini sivil toplumda başat kılmanın savaşımıdır ve bu nedenle alabildiğine yüksek düzeyde ideolojik sağlamlık isteyen, bu temelde alabildiğine bilgi, beceri, donanım ve dinamizm gerektiren zor bir savaşımdır. Üstelik bu savaşımlarda, mafya, fuhuş, uyuşturucu, kumarhane kapitalizminin kültür değerlerinin medyatik saldırısından kapitalizmin klasik kültür değerlerini kurtarmanın da sorumluluğu; partileri, sendikaları, odaları, dernekleriyle sosyalistlerin ve tüm emek güçlerinin omuzlarındadır.

Örneğin TÜSİAD'ın kısa bir süre önce “Acil Demokrasi Raporu” yayımlanmış,³⁶ kimi demokratik açılımlara da yer verilen bu raporda klasik burjuva değerlerinden olan sendikal özgürlüklerin adı bile anılmamış, 1982 Anayasasıyla ve onun türevleri olan yasalarla mayın tarlasına dönüştürülmüş olan çalışma yaşamını tersine dönüştürme işi işçi sınıfına, onun partileri ve sendikalarının dışı dışı sınıfsal savaşımına bırakılmıştır.*

³⁶ Radikal 15 Ocak 2000.

* Yıldırım Koç'un Türkiye'de Toplusözleşme ve Grev Hakkı adlı yapıtı bu mayın tarlasından bir görünümü içermektedir. (TEZ-KOOP-İŞ Yayınlarından).

Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit'in KAMU-SEN'in tutumunun çok daha gerçekçi olduğunu söylemesi, Başbakan Mesut Yılmaz'ın da klasik burjuva yayınlarında (literatüründe) “demokratik baskı grupları” olarak nitelenen örgütlerden biri olan KESK'in eylemini “Parlamento'ya baskı” olarak nitelemesi yine bu bağlamda üzerinde durulması gereken bir fiyaskodur.

Son söz olarak vurgulayacağımız şudur:

Sermaye sınıfının dünya çapında yaşama geçirdiği “yeni özgürlükçü”(!), parasalcı siyasaların bu ve benzeri sonuçlarına karşı emeğin partileri, sendikaları, odaları ve dernekleriyle kendi coğrafyamızda yürüteceğimiz savaşımın küreselleşen sermayeye karşı ve sosyalizm için savaşım olduğunun bilincinde olarak, emeğin de küreselleşmesi ya da dünya çapında kenetlenmesi (enternasyonalizm) yönünde somut adımlar atmamız.³⁴

Eğitim ve Yaşam Dergisi

EĞİTİM SEN Yayın Organı, KIŞ'99.

³⁴ Sadun Aren, *Sosyalizmin Yeni Yolu Üzerine. Gelecek Yayınları Ekim 1997.*